

**ОБЩЕСТВЕНИ НАГЛАСИ КЪМ
БЕЖАНЦИТЕ И ХОРАТА, ТЪРСЕЦИ ЗАКРИЛА В
БЪЛГАРИЯ**

(Доклад и сравнителен анализ на проучванията за 2019 и 2020)

За доклада и проучванията

Настоящият доклад анализира резултатите от две отделни проучвания, целящи да изследват отношението на българското общество към бежанците. Сравнителен анализ на резултатите от проучването на Представителството на Агенцията на ООН за бежанците в България (ВКБООН), проведено през 2019 г., и проучването на Българската академия на науките, проведено през 2020 г., е направен по отношение на:

Проучване на мотивацията в нагласите на хората към бежанците и търсещите закрила

Изследване на възприятията и причините за страховете и притесненията сред местните общности

Изследване на фактори, влияещи върху стереотипите към бежанците и търсещите убежище

Оценка на нивото на информираност относно ситуацията с бежанците в страната

Проучването на ВКБООН в България, е проведено в края на 2019 г. с цел да се анализира мотивация в нагласите, поведението и взаимодействието на хората с бежанците и търсещите закрила. Приложената методология е количествено проучване сред 1000+ респонденти на възраст между 18 и 61 години с различни социално-демографски характеристики, както и качествено проучване - дискусии във фокус групи в София, Пловдив, Хасково и Видин.

Проучването на Българската академия на науките (БАН), Институт по философия и социология (ИФС) е проведено през август 2020 г. То е организирано в рамките на проект „Бежанците в представите на българите – страхове, разбиране, съпричастност“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ и включва национално представително изследване сред 1000+ респонденти на възраст 18+ години и качествено проучване - фокус групови дискусии и дълбочинни интервюта, проведени в различни български градове.

За ВКБООН

От създаването си през 1993 г. Представителството на Върховния комисариат на ООН за бежанците (ВКБООН) в България подпомага и консултира правителството и неправителствени организации, за да гарантира основните права на бежанците, хората, търсещи закрила и лицата без гражданство. ВКБООН работи в партньорство с Български хелзинкски комитет, Български червен кръст, Съвет на жените бежанки в България, Български съвет за бежанци и мигранти в сферата на правната закрила, социалната медиация, психо-социалната подкрепа и интеграцията на бежанците.

За Институт по философия и социология при БАН

Институтът по философия и социология е водеща институция в рамките на БАН в развитието на социологическото и философското знание, който осъществява своята дейност чрез провеждането на фундаментални и приложни, теоретични и емпирични изследвания, чрез реализирането на образователна, експертна и консултантска дейност за нуждите на управлението и обществената практика в съответствие с потребностите на социално-икономическото и културно развитие на страната и с развитието на науката в обществото на знанието. ИФС е специализиран в подготовката и провеждането на фундаментални изследвания от различен характер в областта на обществените и хуманитарните науки, като притежава богат опит при изпълнението на проекти с различни външни възложители: национални и международни.

ОБЩИ ИЗВОДИ

- Намалява информираността на българите по темата за бежанците
- Повечето българи никога не са общували с бежанец
- Спадът на информираността по темата и липсата на информацията от първа ръка води до формирането на нагласи, основаващи се на утвърдени стереотипи и информация от медиите
- Българите не проявяват ксенофобия в отношението си към бежанците
- Страхът, че бежанците могат да разпространят болести намалява в годината, в която светът живее в условия на пандемия
- Българите проявяват по-висока толерантност към бежанците, отколкото към мигрантите

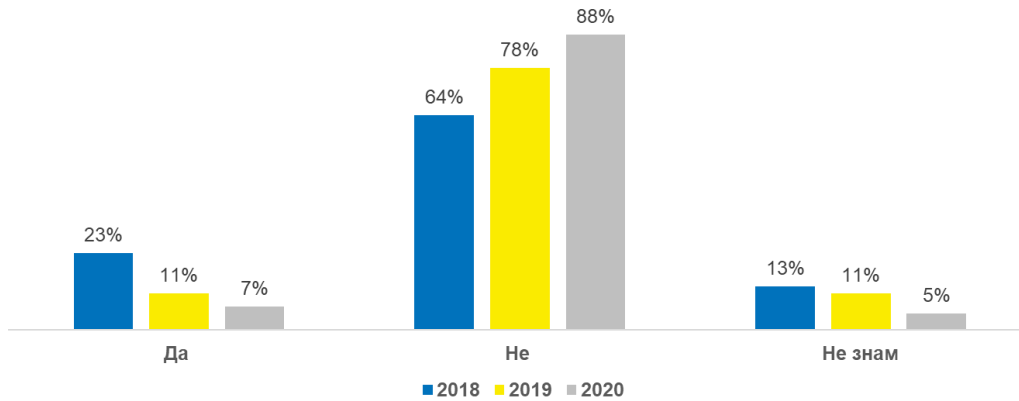
ИНФОРМИРАНост ОТНОСНО БЕЖАНЦИТЕ

Информираността за бежанците е на много ниско ниво

Проучванията на Представителството на Агенцията на ООН за бежанците (ВКБООН) от 2018 и 2019 и на Института по философия и социология при БАН от 2020 показват тенденция към намаляване на информираността на българите по темата за бежанците. **Информираността за бежанците е на много ниско ниво и с годините намалява допълнително.** Ако през 2018 г. 23% са виждали/чували/ чели новини, истории за бежанци, през 2019 те са вече два пъти по-малко – 11,3%, а през 2020 г. са едва 7,2%. За сметка на това напълно неинформирани през 2020 г. достигат 87,9% срещу 78% през 2019 и 63,7% през 2018 г. Традиционно по-добре информирани обществени групи (жителите на по-големите градове, млади хора и хора на средна възраст) са срещали по-често новини по темата за бежанците.

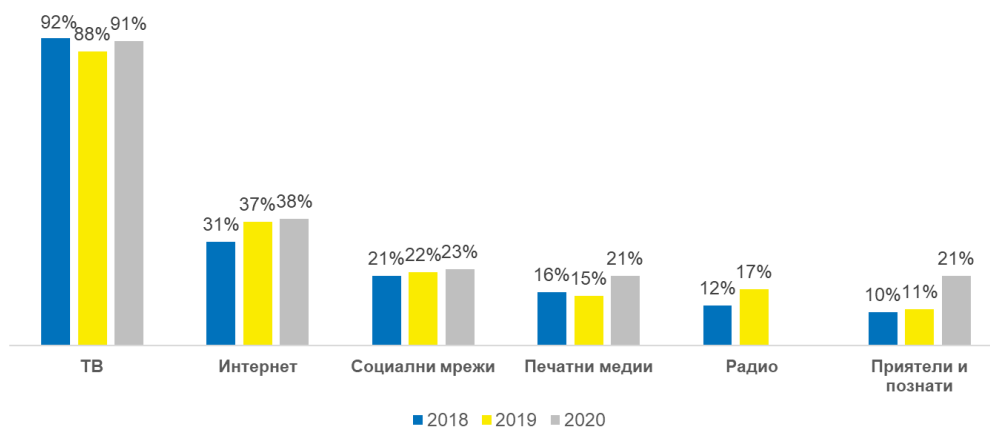
Проучване на обществените нагласи към бежанците и хората, търсеци закрила 2019 – 2020

През последните няколко месеца, виждали/чували/чели ли сте някакви новини, истории, документални филми за бежанци?

Основните информационни канали, от които българите се информират по темата за бежанците през 2020 г. са: телевизия (91%), интернет и социални мрежи (61%), вестници и печатни издания (21%) Значително по-ниски са дяловете изследвани лица, които получават информация за бежанците от близки и познати (21%); колеги (7,3%); членове на семейството (6,1%)¹. Тази структура на източниците на информация е причината представите си за бежанците и нагласите към тях българските граждани да формират основно под влияние на спецификата на медийното отразяване на темата. На значително по-високо ниво е информираността относно страните на произход на бежанците през последните години – тези, които нямат никаква представа за държавите, от които идват бежанци в България са 24,2%, докато 73,6% от анкетираните посочват различни страни, сред които най-често Сирия, Ирак, Иран, Афганистан.

Къде сте виждали/ чували/ чели новини за бежанци?

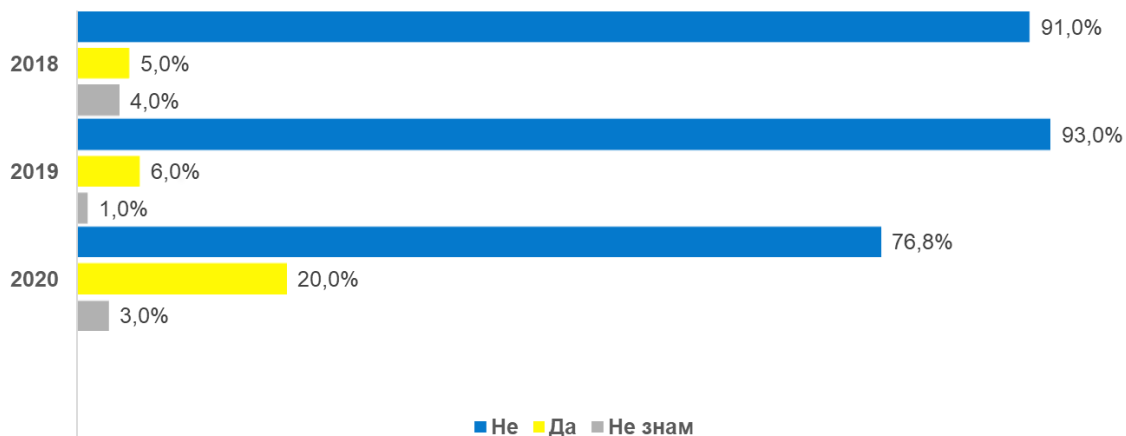
¹ Сумата от процентите в този случай надхвърля 100%, тъй като респондентите са посочвали по повече от един отговор.

Повечето българи никога не са общували с бежанец

Като ясна тенденция в последните години се откроява липсата на и впечатленията от бежанците. Според проучването на БАН от 2020 преките контакти с бежанци или мигранти са нараснали в сравнение с 2019 (от 6% през 2019 до 20% през 2020), но въпреки това голяма част от българите заявяват, че никога не са срещали бежанец. По-голямата част от българите през 2020 г. (90,9%) не поддържат контакт с бежанци, а 76,8% никога не са се срещали с бежанец. Липсата на преки контакти с бежанци води до това, че представите за бежанците и нагласите към тях се формират основно на базата не на лични впечатления, а на базата информацията, която се разпространява в медиите и социалните мрежи.

Делът на тези, които имат контакти с бежанци, е представен предимно от хора, които работят в сферата на миграцията и закрилата като: сътрудник на държавна организация, която работи с бежанци; сътрудник на структура на местната власт, която работи с бежанци; доброволец в обществена организация, която помага на бежанци; оказва помощ на бежанци по лична инициатива; има приятели бежанци; колеги бежанци; роднини бежанци; съседи бежанци (като всяка от тези позиции събира минимален дял в рамките от 0,1% до 1,6%).

През последните няколко години разговаряли ли сте с мигрант, човек, търсещ закрила или бежанец?

Ю

Ниската информираност води до представи, повлияни от начина, по който медиите отразяват темата за бежанците

Спадът в информираността за бежанците и липсата на информацията от първа ръка води до формиране на мнения и нагласи въз основа на минали спомени, опит, утвърдени стереотипи и информация от медиите и социалните мрежи. По тази причина представите и нагласите за бежанците се оказват пречупени през отражението на информацията и внушенията на самите медии.

Когато става дума за ролята на медиите за формиране на представите на местното население за бежанците, мнението на изследваните лица е доста разнопосочно: съгласно изследването на ИФС при БАН от 2020 г. 34,2% от изследваните лица смятат, че медиите имат неутрална роля, 21,9% отчитат отрицателно влияние, а 18,3% положително. Що се отнася обаче до образа на бежанеца, който медиите формират, в този случай мнението само на 23,1% от изследваните лица е, че медиите отразяват обективно образа на бежанеца, докато 53,6% смятат, че те създават необективна представа за бежанците, като тук се включва: „опитват се да бъдат обективни, но не успяват“ (29,9%); „създават изкривена представа за бежанците“ (13,5%); „създават необосновано негативен образ на бежанците“ (5,4%); „създават необосновано позитивен образ на бежанците“ (4,8%). Независимо дали в позитивна или в негативна посока, но е факт, че болшинството изследвани лица смятат, че създаваният от медиите образ на бежанеца не е обективен.

„Може би това е една от причините повечето да сме с негативно отношение [ролята на медиите]. Обикновено се показват само лошите неща. Господинът е прав, че лошите може да са по-малко, но по медиите се показват само лошите неща, които правят бежанците. Такова мнение формират медиите у нас.“ (Хасково)

Според проучването на ВКБООН през 2019 с най-голямо доверие и авторитет по темата за бежанците се ползват обикновените хора (за 49% от българите) – тези, които са имали лични преживявания от първа ръка с търсеци убежище (независимо дали позитивни или негативни) и които могат да споделят с другите този свой опит. Близо една трета от респондентите заявяват, че имат доверие на българските институции. Всеки шести (17%) респондент приема гражданските, както и международните организации за най-достоверен източник на информация по темата.

Поради значителното намаляване в последните няколко години на бежанския поток към България и други страни от ЕС темата остава периферна в публичното говорене. Затова при предоставяне на аргументи в полза на своята позиция, гражданите разчитат на затвърдили се клишета, спомени от стари публикации, репортажи в медии, отминал свой опит или опит на познати от периода, когато бежанската е била по-интензивна.

„И разполагат с много пари тези хора. Аз нямам обяснение за този факт. Разполагат с много пари и целта им е Европа. Аз започвам да си мисля, че те са подпомагани от някакви структури, ислямистки най-вероятно, за да могат да завладеят Европа.

М: Защо казвате, че имат много пари? Това някъде сте го прочели ли?

В пресата навсякъде го пише и къде ли не го казват. Имат, разбира се.“ (Хасково)

„Защото аз гледах новините, казаха, че на един бежанец му се полага 1000лв. или колкото беше там, докато тук една майка с дете взима 240лв. Това нормално ли е?

М: Добре, това къде си го чел?

Не, по новините го бяха казали преди време.“ (Видин)

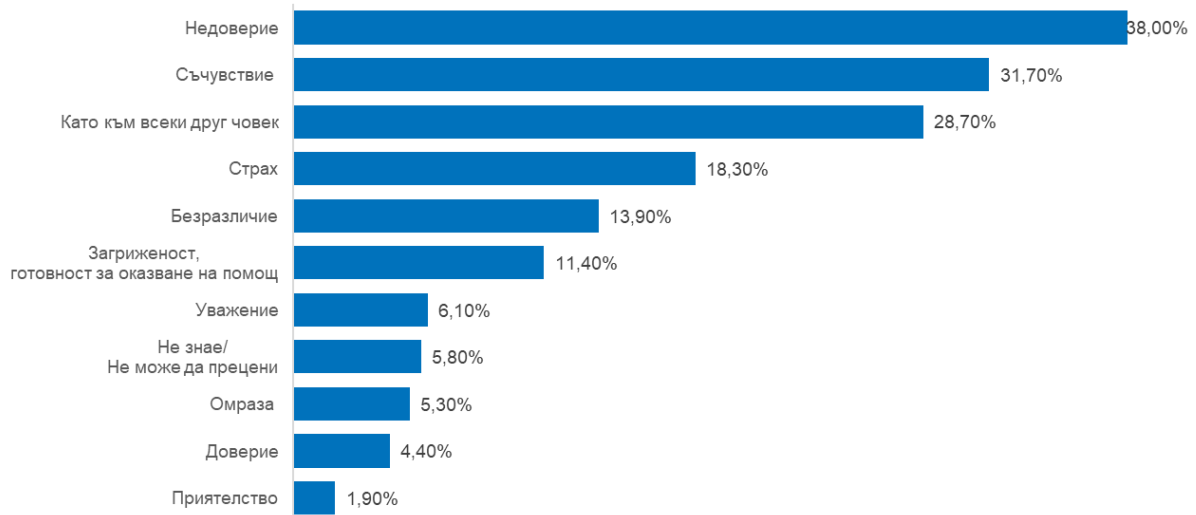
НАГЛАСИ КЪМ БЕЖАНЦИТЕ

Българите имат разнопосочно мнение за бежанците

Проучването на ИСФ към БАН от 2020 показва липса на ясно изразено отношение сред преобладаващата част от населението. 51,5% от българските граждани определят отношението си към бежанците като „нито позитивно, нито негативно“, отношението на 28,2% е „негативно“, а отношението на 16,0% е „позитивно“, 4,3% не могат да преценят. По-конкретно отношението си към бежанците българските граждани описват по следния начин: недоверие (посочено от 38,1% от анкетираните); съпричастност, съчувствие, състрадание (31,7%); като към всеки друг човек (28,7%). Ясно се вижда противоречивото отношение към бежанците – от съчувствие, съпричастност, състрадание, разбиране, уважение, загриженост и готовност за оказване на помощ, през безразличие, до недоверие, страх, омраза, ненавист.

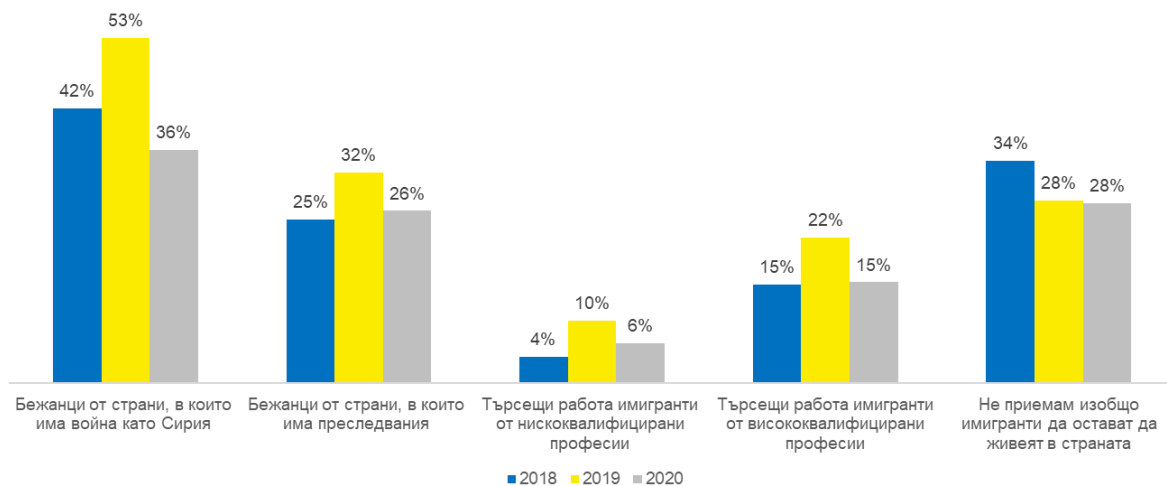
Проучване на обществените нагласи към бежанците и хората, търсеци закрила 2019 – 2020

Как по-конкретно бихте описали отношението си към бежанците?

Съпоставката на отговорите от различните години показва, че най-високи са нивата на приемане на чужденци от страни с военни конфликти и политически преследвания – 62% през 2020. Като цяло по-висока е толерантността и готовността за приемане на бежанци, отколкото на икономически мигранти.

Какъв тип чужденци Вие лично бихте приели да живеят в България?

Нагласите към прием на бежанци, които бягат от войни и преследвания в държавите им на произход са многократно по-позитивни от нагласите към прием на икономически мигранти, които търсят работа. Въпреки това дяловете на изследваните лица, които

Проучване на обществените нагласи към бежанците и хората, търсещи закрила 2019 – 2020

подкрепят приема на бежанци в България не са високи, а като цяло нагласите към прием както на бежанци, така и на икономически мигранти намаляват през годините.

Сред факторите, които влияят на мнението на българите за бежанците, са намаляващият бежански поток, репортажите в медиите (които представят влизачи на българска територия групи мъже), както и общо споделеното мнение, че преминаващите през България лица всъщност търсят по-добър живот и икономически придобивки и затова се ориентират към западноевропейските държави. На базата на тези представи, предимно негативните нагласи спрямо икономическите мигранти се прехвърлят и върху бежанците.

„Навсякъде има само групи от мъже, а по телевизията гледаме как бягат семейства с деца, а накрая, като ги хващат по границата, са само мъже. Извинявайте, но къде са децата в случая?! Нали всички бягат семейства с деца, а накрая в София по улиците са групички по 20-тина мъже.“ (Хасково)

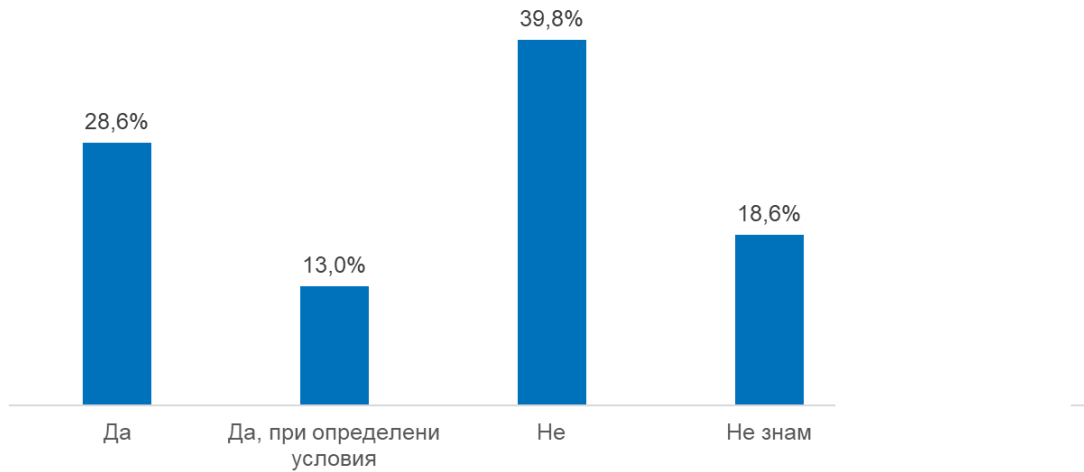
„Аз мисля, че най-важната причина е икономическа. Бягат поради финансови съображения. Визирам най-вече тези от Африка в Италия... Те не бягат толкова от политически, колкото от финансови съображения. Това бежанци ли са? Бежанци са, нелегални при това! (София)

Склонността за оказване на подкрепа на бежанците намалява

Не е никак висока и личната нагласа на анкетираните лица за оказване на помощ на бежанците, като тя освен това остава трайно ниска през годините. Склонността за лично участие е ограничена до включване в дарителски кампании (дарения на дрехи, храна и други). Само 28,6% от анкетираните през 2020 г. са склонни да помогнат на бежанци, докато 39,8% не са склонни да го направят, а 13,0% биха помогнали при определени условия, сред които: „ако ги познавам“; „ако са добронамерени“; „ако са наистина нуждаещи се“; „ако са изстрадали от войната“; „ако наистина бягат от войната“; „ако не са икономически мигранти“; „ако са образовани и търсят работа“; „ако не са криминално проявени“ и др. Българите искат да имат доказателства, че подпомагат хора, които наистина се нуждаят от подкрепа и са готови да променят начина си на живот съобразно българските закони и традиции.

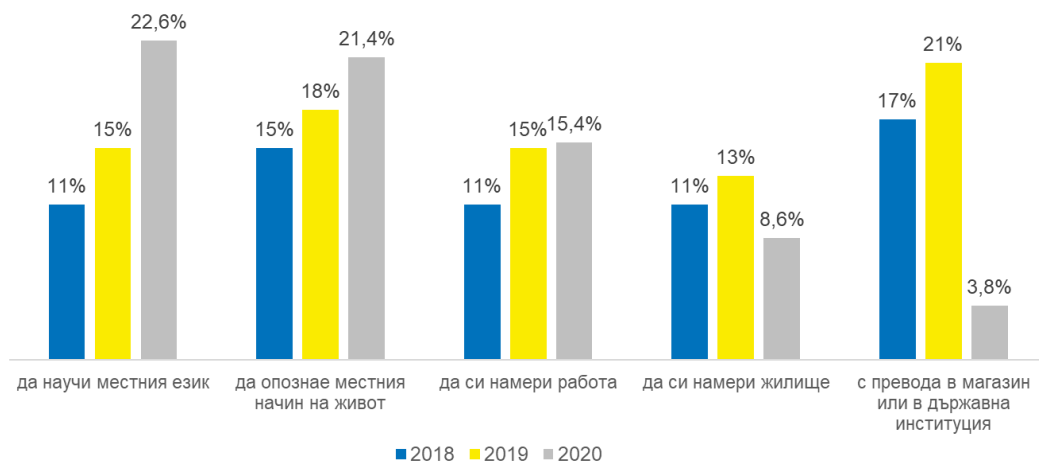
Проучване на обществените нагласи към бежанците и хората, търсеци закрила 2019 – 2020

Вие лично склонни ли сте да помогнете на бежанците за тяхната интеграция в обществото?

От една страна ниската готовност за подкрепа за бежанците е свързана в голяма степен с непознаването им и слабата информираност на българите за бежанците. От друга страна, липсата на приток от търсеци убежище в последните години води и до намаляване на интереса на българите към този проблем и съответно на загрижеността им за бежанците.

Ако имате възможност, бихте ли помогнали лично на бежанец:

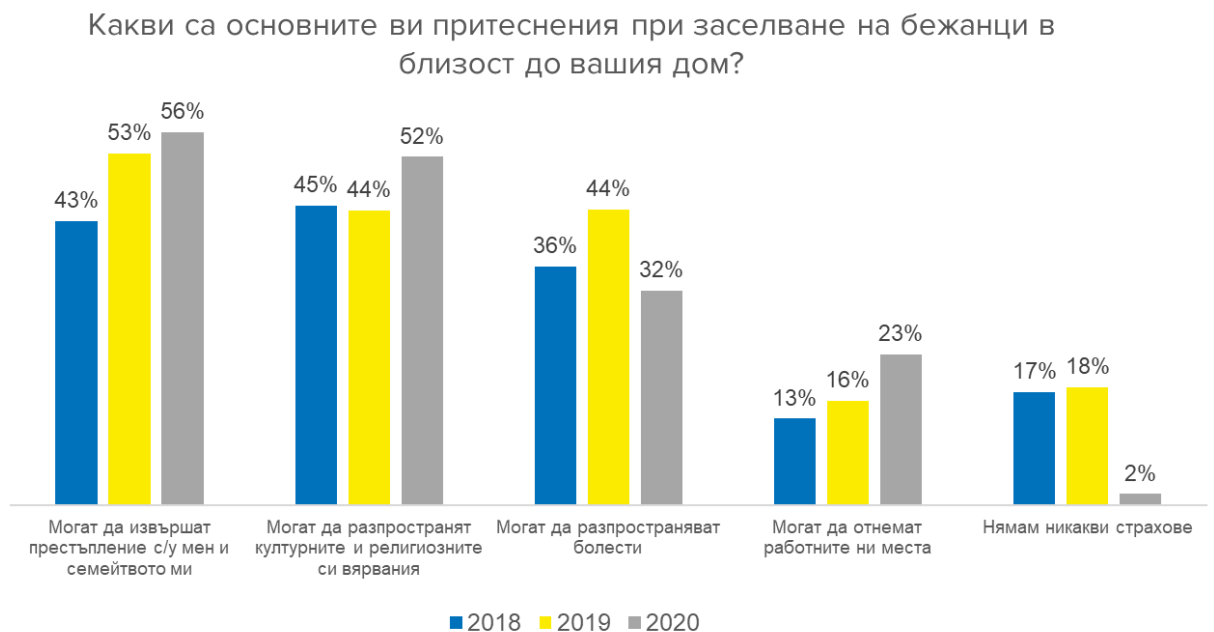
„С дрехи бихме помогнали да си изчистим гардеробите.“ (София)

„Който е решил да бяга, питаш го – искаш ли работа, не щеш ли, изчезвай. На нас ни трябват работници. Така си помагаме взаимно. Хем ние на тях, хем те на нас. На нашата икономика. Това е.“ (Пловдив)

Делът на респондентите, които потвърждават готовността си да подкрепят интеграцията на бежанците (42%) с малко надвишава дела на тези, които не биха помогнали (40%). Това още веднъж потвърждава заключението, че българите биха предпочели да се включат и да предоставят подкрепа предимно на хора в нужда, каквито са бежанците, а не икономически мигранти. Въпреки това, преобладаващата част от българското население (54,0%) не вярва в успешната интеграция на бежанците в нашето общество. Тези, които вярват са едва 7,1%, а тези които донякъде вярват са 32,6%.

Страхът, че бежанците могат да разпространят болести намалява в годината, в която светът живее в условия на пандемия

Като резултат от ниската информираност по темата за бежанците страховете от бежанците са големи и се запазват относително постоянни във времето. Като постоянно запазващи се през годините страхове от бежанците могат да бъдат посочени: опасността от извършване на престъпления; страхът от разпространение на културните и религиозни вярвания на бежанците; страхът от разпространение на болести и страхът от отнемане на работни места от българите.

Анализът на резултатите от предишни години показва, че през 2020 година, в която светът живее в условия на пандемия, страховете към бежанците от разпространение на болести намалява, достигайки най-ниското ниво в сравнение с предходните две години - 32%. 52% от анкетираните през 2020 г. споделят, че се притесняват, че бежанците могат

Проучване на обществените нагласи към бежанците и хората, търсеци закрила 2019 – 2020

да разпространят своите културни и религиозни вярвания в сравнение с 44% през 2019. Нараства и притесненията, свързани с нарастване на безработицата сред местното население – от 16% пра 2019 на 22,6% през 2020. Въпреки това делът на тези, които нямат страхове, спада значително през 2020 г., което потвърждава заключението, че липсата на доверие към бежанците се е увеличила.

Покрай бежанците влизат много ядра и клетки, които идват с цел тероризъм и са подготвени отдавна за тази работа. Много по-лесно правят атентати.“ (Хасково)

„В Германия, това което става, е нещо ужасно. На 4 дни има един убит германец (по официална статистика). Да не говорим за изнасилените жени и изключително наглото им поведение спрямо местните хора. Това може ли да бъде поведение на бежанец, който би трябвало да е благодарен, че местните хора са показали някаква топлина към него? (София)

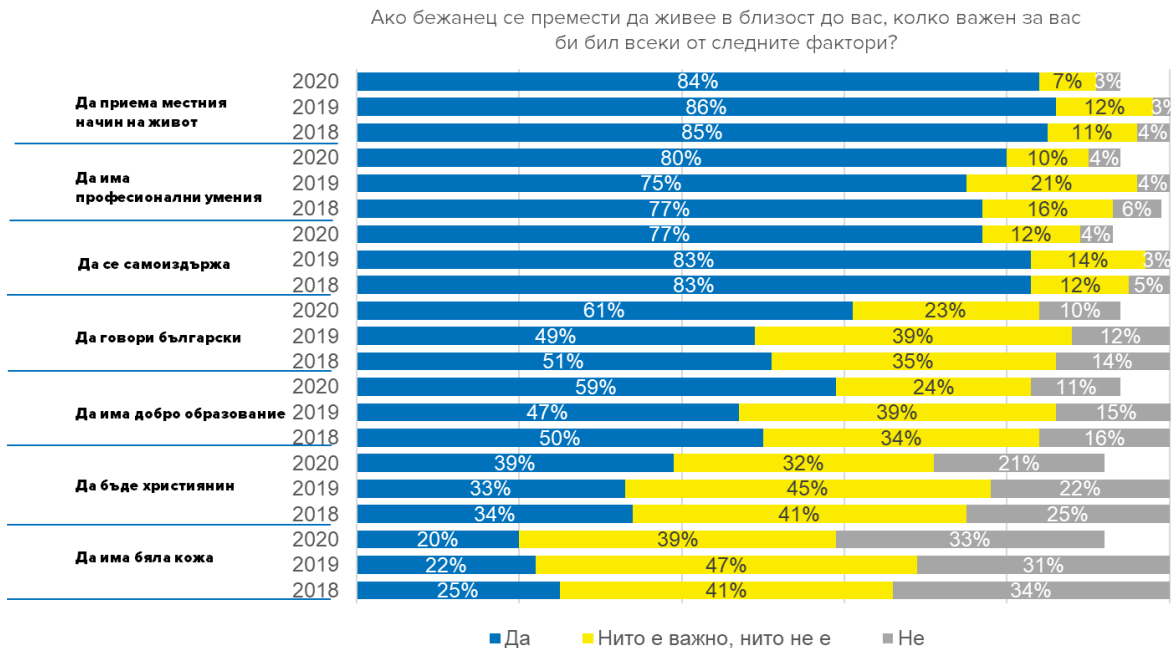
„Другото е, че може да се вкарат болести... Може да искат да си наложат тяхната религия... това също не го изключвам.“ (София)

Българите на проявяват ксенофобия в отношението си към бежанците

Проведените проучвания на ВКБООН по темата през 2018 г. и 2019 г. както и това на ИФС - БАН от 2020 г. показват тенденция към намаляване на толерантността към бежанците, но заедно с това потвърждават липсата на ксенофобия спрямо бежанците.

Водещи за отношението на българските граждани към бежанците са предимно социални качества, а не толкова антропологични характеристики. Основните качества за приемането и вписването на бежанец в местното общество според българите са: професионални умения 80%, възможност човек да се самоиздържа 77% , да приема начина на живот в България 84%. Към тях като важни социални атрибуции се добавя и владеенето на български език и доброто образование.

Проучване на обществените нагласи към бежанците и хората, търсещи закрила 2019 – 2020

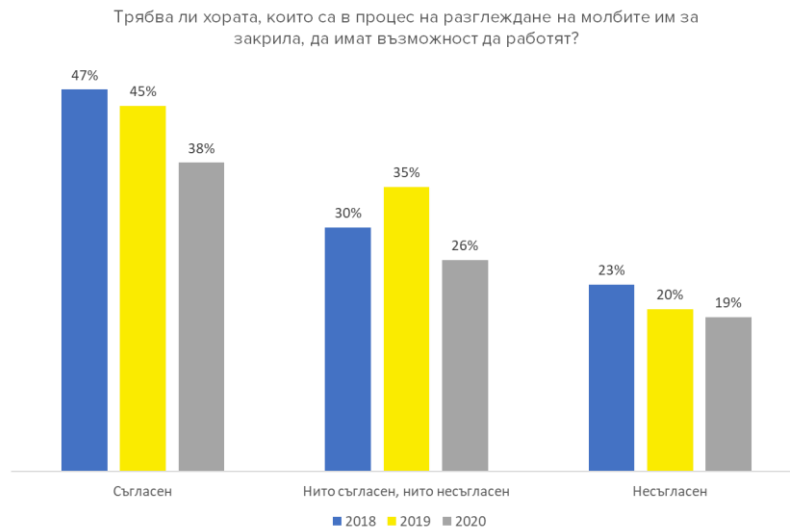
В същото време характеристики, свързани с биологични качества, като цвят на кожата (да е бял) и наличие на увреждания (да е човек с увреждане); семеен статус (семейство, необвързан млад мъж, необвързана млада жена, майка с деца, непридружени деца) и религия (християнин, мюсюлманин) имат в пъти по-малка значимост за приемането на бежанците. Затова, ако има социално изключване, то не е въз основа на произход, цвят на кожата, религия или семеен статус.

Съпоставката на резултатите от проучванията на ВКБООН от 2018 и 2019 и това на БАН от 2020 показват намаляваща толерантност спрямо бежанците. Тези, които приемат съжителството с бежанци в един квартал са намаляват с 6 % от 28% 2018 на 22% през 2020. За сметка на това тези, които го отхвърлят се увеличават във времето от 34% през 2018 на 41% през 2020. Най-голяма е промяната при приемането на бежанец за колега, където през 2018 36,5% приемат тази възможност, а през 2020 те са 26%. Респондентите, които не биха приели бежанец за колега се увеличават от 31% през 2018 на 39% през 2020.

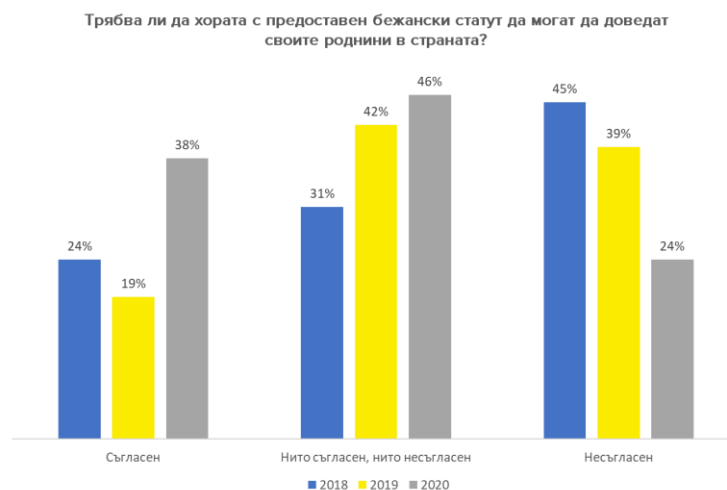
Проучванията на ВКБООН и ИФС при БАН потвърждават нарастващата тенденция към приемане бежанци да се установят в райони с демографски проблеми. През 2020 г. делът на онези, които подкрепят бежанците да се установят в райони с демографски проблеми (31%) и тези, които са против (31,7%), е почти равен. Делът на онези, които подкрепят заселването на бежанци в райони с демографски проблеми, се е увеличил почти двойно в сравнение с 2019 г., когато само 18% от анкетираните одобряват подобна

Проучване на обществените нагласи към бежанците и хората, търсещи закрила 2019 – 2020

възможност. Това е израз на положително отношение към бежанците, което вероятно е повлияно от притесненията за трайното обезлюдяване на редица региони в България. Отчита се също така и тенденция за толерантна нагласа към правото на труд на бежанците, както и към възможността да доведат свои близки в страната. Тези, които подкрепят правото на работа на бежанците са два пъти повече от тези, които го отричат.

Проучванията също така показват трайно нарастване на толерантността към едно от основните права на бежанците – събиране на семейството. Делът на тези, които са срещу правото на събирането на семейството постепенно намалява с течение на времето - от 45% през 2018 г. на 39% през 2019 г., намалявайки до 24% през 2020 г. Делът на тези, които са съгласни леко намалява през 2019 г. (19 %) за сметка на броя на колебаещите се, но като цяло бележи ръст – от 24% през 2018 г. до 38% през 2020 г. Тази констатация е израз на нарастваща толерантност към бежанците.

Заклучения

Анализът на резултатите от проучването на ВКБООН от 2019 г. и проучването на ИФС към БАН от 2020 г. представя следните важни тенденции в обществените нагласи към бежанците и хората, търсеци закрила в България:

- Намалена информираността по темата за бежанците и липсата на информация от първа ръка, което води до формиране на мнения и нагласи въз основа на минали спомени / опит, установени стереотипи и информация, споделена от медиите.
- Медиите и социалните мрежи са основните източници на информация за бежанците и влияят значително на общественото мнение по темата.
- В България отношението към бежанците е разнопосочно и е силно повлияно от влиянието на медиите. Отношението към бежанците преминава от съчувствие, съпричастност, състрадание, разбиране, уважение, загриженост и готовност за помощ чрез безразличие, недоверие, страх и омраза.
- Въпреки че толерантността към бежанците не е висока, българите не проявяват ксенофобски нагласи към тях. Отношението към бежанците се основава главно на социалните качества, а не толкова на антропологичните характеристики.
- Българите проявяват по-висока толерантност към бежанците, отколкото към мигрантите.
- Страхът, че бежанците могат да разпространят болести намалява в годината, в която светът живее в условия на пандемия.